

Visie van de stuurgroep volwassenenonderwijs m.b.t. werken aan geletterdheid in het volwassenenonderwijs

Visie van de stuurgroep volwassenenonderwijs m.b.t. werken aan geletterdheid in het volwassenenonderwijs

23 januari 2014

1. Inleiding

Het ontwikkelen en uitwisselen van expertise in zake de aanpak van geletterdheid is één van de decretale opdrachten van de stuurgroep volwassenenonderwijs.¹

De stuurgroep wil het inzetten op geletterdheid in het hele volwassenenonderwijs stimuleren. Daarmee wil de stuurgroep niet alleen de opdrachten realiseren die hem via het decreet volwassenenonderwijs werden toegekend, maar ook bijdragen aan de realisatie van de opdrachten die in het “Strategisch Plan Geletterdheid verhogen” voor het volwassenenonderwijs werden opgenomen.

Voor de centra voor basiseducatie is werken aan geletterdheid de kernopdracht. De stuurgroep beschouwt het werken aan geletterdheid evenwel niet enkel als een zaak van de basiseducatie, maar ook als een opdracht en een uitdaging voor de centra voor volwassenenonderwijs.

Voorliggende visietekst focust op de geletterdheidsmodules als een nuttig en noodzakelijk instrument voor de centra voor volwassenenonderwijs om aan geletterdheidcompetenties te werken.

We omschrijven geletterdheidsmodules (L-modules) en situeren ze binnen een bredere benadering van werken aan geletterdheid en binnen de context van het ruimere maatschappelijk kader waarbinnen de zorg voor geletterdheid zich situeert.

In een laatste deel geven we aan wat de stuurgroep volwassenenonderwijs in overleg met de overheid verder wil uitklaren.

Geletterdheid

De omschrijving van geletterdheid die de stuurgroep volwassenenonderwijs hanteert is die welke in het kader van het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen wordt gebruikt²:

“Geletterdheid omvat de competenties om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van ICT.

Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en nodig om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen en bij te kunnen leren.”

Geletterdheid betreft de basiscompetenties die mensen in staat stellen in heel wat maatschappelijke, educatieve en professionele contexten te functioneren en mee te

¹ Decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs

² Stuurgroep Strategisch Plan Geletterdheid - 2013

evolueren. Geletterd-zijn heeft invloed op het zelfbeeld van mensen, op hun zelfontplooiing, op hun interactie met anderen, op hun welbevinden en hun inzetbaarheid. Daarom is gericht inzetten op het verhogen van het geletterdheidsniveau van de bevolking noodzakelijk. Des te meer omdat onze samenleving steeds hogere eisen stelt op het vlak van geletterdheidscompetenties.

2. Geletterdheidsmodules in het volwassenenonderwijs: situering

2.1. Wat is een geletterdheidsmodule? (Literacy-module – L-module)

Het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs stelt:

“Een geletterdheidsmodule is een module die inspeelt op een specifieke vraag naar geletterdheidscompetenties in functie van een beroepssituatie of een inhoudelijk aansluitende opleiding”³.

Geletterdheidsmodules zijn erop gericht om volwassenen te ondersteunen die die competenties ontbreken om opleidingen in de basiseducatie, het secundair volwassenenonderwijs, of een beroepsopleiding of een vervolgopleiding in het hoger beroepsonderwijs of een professionele bachelor met succes te kunnen volgen.⁴

Geletterdheidsmodules moeten volgens de stuurgroep kunnen gekoppeld worden aan opleidingen van het volwassenenonderwijs, maar maken er geen wezenlijk deel van uit. Cursisten hoeven ze dus niet noodzakelijk te volgen om het certificaat van de opleiding te bekomen.

Waarom ?

Geletterdheidsmodules spelen in op noden van cursisten in de opleidingen in het volwassenenonderwijs. Beschikken over voldoende geletterdheidscompetenties en educatieve redzaamheid blijken immers kritische succesfactoren bij het deelnemen aan de opleidingen. Functioneel inzetten op geletterdheid zal in belangrijke mate bijdragen aan het succesvol deelnemen van cursisten aan de opleidingen. Dit is inzetten op effectiviteit en efficiëntie.

Het volwassenenonderwijs biedt een brede waaier aan opleidingen aan en maakt daarmee een viervoudige opdracht waar, zoals bepaald in het decreet: het leren kan een persoonlijke, maatschappelijke, educatieve en professionele dimensie hebben⁵. Veel opleidingen vervullen een opstap- of tweedekansfunctie.

Door zorg voor geletterdheid in principe aan alle opleidingen te koppelen waaraan cursisten deelnemen die geletterdheidsnoden ondervinden, kan meteen op grote schaal aan het versterken van geletterdheid worden gewerkt. Deze inspanning om geletterdheid functioneel te trainen loont, aangezien in belangrijke mate transfer mag verwacht worden naar andere

³ Decreet betreffende het volwassenenonderwijs, art. 24 § 1bis

⁴ Brief van 6 januari 2014 van minister Pascal Smet, Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel betreffende beslissingen over de voorstellen van opleidingsprofielen volwassenenonderwijs ingediend op 15 september 2013, blz. 3-4.

⁵ Decreet betreffende het volwassenenonderwijs, art. 3§1

contexten waarin mensen leren. Ook dat is inzetten op effectiviteit en efficiëntie. Als we de educatieve redzaamheid van mensen versterken in een educatieve context, kan dat ook in andere situaties vruchten afwerpen, bv. in een professionele of persoonlijk/maatschappelijke context.

2.2. Wie organiseert?

Het bestaan van geletterdheidmodules moet volgens de stuurgroep alle onderwijsverstrekkers in het volwassenenonderwijs, dus ook de CVO's, de kans – maar meteen ook de opdracht – geven om in te zetten op de ontwikkeling van geletterdheid. Zo kunnen alle cursisten ondersteund worden opdat geletterdheidstekorten geen drempel meer vormt om te slagen in de opleiding. De centra voor volwassenenonderwijs moeten kunnen beschikken over een batterij aan geletterdheidmodules die functioneel in hun opleidingen kunnen worden ingezet.

Bij de curriculumontwikkeling kan dan per opleiding en/of studiegebied een relevante selectie van L-modules worden gemaakt. De centra voor volwassenenonderwijs zullen hiermee over een instrument beschikken om ondersteuning op maat van cursistengroepen uit te bouwen. De centra zullen ook d.m.v. open modules een aanbod op maat van individuele cursisten kunnen ontwikkelen⁶.

Elk centrum voor volwassenenonderwijs moet volgens de stuurgroep onderwijsbevoegdheid hebben voor het organiseren van de geletterdheidmodules die aansluiten bij de eigen opleidingen.

Het is belangrijk dat de overheid aan de centra voldoende mogelijkheden biedt om deze aanvullende opdracht qua geletterdheid te realiseren. Concreet denkt de stuurgroep o.a. aan voldoende kansen qua middelen en begeleiding. Daarnaast ziet de stuurgroep ook organisatorische vrijheid en de vrijstelling van inschrijvingsgeld voor de cursisten als belangrijke maatregelen die de organisatie enerzijds en de deelname anderzijds zullen stimuleren.

2.3. Hoe werken aan geletterdheid?

Die geletterdheidmodules worden netoverschrijdend door de stuurgroep in samenwerking met de centra voor volwassenenonderwijs ontwikkeld op maat van de opleidingen/studiegebieden waaraan ze worden toegewezen en ze worden concreet vormgegeven op maat van de betrokken cursisten. Op die manier wordt de geletterdheid van cursisten functioneel versterkt.

Geletterdheidmodules kunnen zowel duaal bij een opleiding worden georganiseerd, als geïntegreerd worden aangeboden. Hiervoor verwijzen we naar de publicatie ["G-coach](#).

⁶ Decreet betreffende het volwassenenonderwijs, art. 25bis§2, 2°

[Geïntegreerde geletterdheidstrainingen in beroepsopleidingen](#)⁷. Goede kadering en afstemming van de geletterdheidsmodules met (onderdelen van) de opleiding waar ze worden aan toegevoegd, zijn volgens de stuurgroep essentieel. Cursisten oefenen en ondervinden onmiddellijk effect, wat o.m. belangrijk is voor de eigen beleving en voor het reflecteren over de eigen geletterdheidscompetenties.

Op maat van individuele cursisten kan het werken aan geletterdheid ook de vorm aannemen van een open module.

De aanpak van geletterdheidsnaden kadert idealiter binnen de trajectbegeleiding die met de cursisten wordt opgezet. De detectie van geletterdheidsnaden is onderdeel van elke trajectbegeleiding. Daarnaast is geletterdheid ook een aandachtspunt voor elke lesgever. Ondersteunen van geletterdheid is immers méér dan het nemen van remediërende maatregelen in de vorm van geletterdheidsmodules. De zorg voor geletterdheid moet in de komende jaren ook verder doordringen in de didactiek van het volwassenenonderwijs. Versterken van geletterdheid gebeurt idealiter zo geïntegreerd mogelijk in de opleidingen, waardoor de functionele geletterdheid van vele (alle) cursisten verder wordt versterkt en ontwikkeld. Dit betekent ook dat we alle lesgevers uitdagen om een G-krachtige leeromgeving te creëren.

Ten aanzien van het integreren van de zorg voor geletterdheid in het volwassenenonderwijs spelen de pedagogische begeleidingsdiensten en Vocvo een belangrijke rol. Naast sensibiliseren en informeren wordt ook gewerkt aan deskundigheidsbevordering van de lesgevers en aan de ontwikkeling van de nodige instrumenten.

Bij de verdere ontwikkelingen komt de expertise die de basiseducatie heeft opgebouwd rond geletterdheid goed van pas. In de praktijk delen de centra voor basiseducatie hun expertise ter zake met de centra voor volwassenenonderwijs binnen een regionale samenwerking.

3. De context: structurele aanpak van geletterdheid in het volwassenenonderwijs

Geletterdheid omvat diverse competenties die a.h.w. toegang geven tot de samenleving op verschillende domeinen. Voorbereiden op deelname in de samenleving is in belangrijke mate een opdracht van het onderwijs.

Volwassenen ondervinden de uitdaging om een leven lang te leren, dus moeten ze daarvoor voldoende gewapend zijn, en over voldoende basiscompetenties beschikken. De kennismaatschappij waarin we leven, daagt mensen voortdurend uit om steeds opnieuw mee te evolueren en te leren, wil men verder mee kunnen en bijdragen aan de samenleving. Van de burgers wordt o.m. verwacht dat zij langer beroepsmatig actief blijven en voldoende competent zijn om een eventuele verandering van job aan te kunnen.

Volgende geletterd zijn en over de mogelijkheden beschikken om de eigen (geletterdheids)-competenties verder te ontwikkelen is van essentieel belang.

⁷ Matthias Vienne i.s.m. Heidi D'haene & Judith Goris. ["G-coach, Geïntegreerde geletterdheidstrainingen in beroepsopleidingen"](#). Rapport in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Werk en Sociale Economie, april 2009.

Ondanks vele inspanningen door verschillende initiatiefnemers (o.a. de basiseducatie) baart het geletterdheidsniveau van de burgers in onze samenleving nog heel wat zorgen. PIAAC (oktober 2013) geeft opnieuw in harde cijfers aan dat heel veel volwassenen worstelen met de competenties die noodzakelijk zijn om op de verwachte/gewenste manier met informatie te kunnen omgaan en daarin mee te kunnen evolueren.

Dat het over een levend en evoluerend probleem gaat, wordt ook door de PISA-onderzoeken aangegeven. Die laten zien hoe jongeren al dan niet voldoende competent het secundair onderwijs verlaten. We hebben maatschappelijk een probleem dat een structurele en gecoördineerde aanpak vereist.

Onze samenleving worstelt met laaggeletterdheid. Betrokken actoren in onderwijs en beleid maken zich terecht zorgen, niet in het minst omdat geletterdheid zo weinig in het licht komt.

Zo wordt de impact van geletterdheidsproblemen erg onderschat, zowel in het persoonlijk leven van mensen als bijv. op maatschappelijk en economisch vlak. Maar het probleem zit veel dieper: in belangrijke mate ontbreekt in onze samenleving het inzicht dat veel volwassenen worstelen met geletterdheidsproblemen, die op verschillende manieren tot uiting kunnen komen. Het gaat daarbij niet alleen over de laaggeletterdheid, het gaat ook over geletterdheidsproblemen die latent zijn en rijpender worden naarmate betrokkenen met nieuwe uitdagingen en evoluties worden geconfronteerd.

Eveneens onbekend – zo niet nog onbekender – zijn de mogelijkheden om de geletterdheidscompetenties van volwassenen te versterken.

Om iedereen toe te rusten met de vereiste geletterdheidscompetenties is een krachtig beleid nodig, dat in belangrijke mate in het onderwijs wordt gerealiseerd, ook door het volwassenenonderwijs in zijn geheel. Het is onvoldoende dat de zorg voor de ontwikkeling van geletterdheid bijna uitsluitend door de basiseducatie wordt opgenomen.

Voor de basiseducatie is werken aan geletterdheid de kernopdracht. Volwassenen krijgen een (nieuwe) kans om hun basiscompetenties uit te breiden en/of aan te scherpen. Cursisten kunnen er opleidingen volgen om taal, wiskunde, ICT, sociale kennis en vaardigheden uit te breiden.

Een belangrijk perspectief hierbij is de **educatieve redzaamheid** van volwassenen te verhogen: ze worden sterker om deel te nemen aan opleidingen allerlei ... en ook zelf met “leren” om te gaan in diverse situaties.

In principe zouden heel wat volwassenen na cursussen in de basiseducatie ook in het secundair volwassenenonderwijs verder kunnen leren. Om dit mogelijk te maken blijkt uit de praktijk dat overstap en deelname voldoende moet kunnen ondersteund worden. Er zijn nog altijd heel wat drempels, die o.a. te maken hebben met de didactiek en de zorg in het secundair volwassenenonderwijs. Dit zijn drempels waar ook geletterdheid een belangrijke rol speelt.

Als het secundair volwassenenonderwijs expliciet ook aandacht besteedt aan geletterdheidsnoden kan dit voor heel wat cursisten de drempel naar deelname sterk verlagen en de kansen op succes verhogen.

Geletterdheidsnoden komen evenwel ook voor bij cursisten die een beroepsopleiding of een

vervolgopleiding volgen in het hoger beroepsonderwijs of een professionele bachelor. Ondanks een voldoende basisgeletterdheid kunnen cursisten geletterdheidproblemen ondervinden bij het volgen van hun opleiding. Zij worden er immers geconfronteerd met opnieuw gaan leren en functioneren in een educatieve context, wat mogelijk reeds jaren geleden is en zich nooit op eenzelfde manier heeft gemanifesteerd. Mogelijks worden ze met uitdagingen geconfronteerd waarvoor ze nog nooit hebben gestaan.

Ook hier is aandacht voor geletterdheid in belangrijke mate een kansenverhaal: de kansen van mensen om deel te nemen aan opleidingen en die met succes door te maken kunnen uitgebreid en versterkt worden. En zoals reeds eerder werd gesteld: er is transfer te verwachten van de uitgebreide en versterkte geletterdheidscompetenties.

Beleid t.a.v. geletterdheid

Het volwassenenonderwijs heeft in het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs de mogelijkheid én de opdracht gekregen om geletterdheidsmodules te organiseren om zo de geletterdheid (en de educatieve redzaamheid) van cursisten te versterken.

De stuurgroep volwassenenonderwijs wil deze opdracht waarmaken. De opdrachten die in het Strategisch Plan Geletterdheid Verhogen werden opgenomen hebben de nodige ontwikkelingen mee vormgegeven. Zo wordt de inzet van de centra ondersteund met instrumenten, methodieken en concrete begeleiding... daarvoor staan de ontwikkeling van o.a. de Toolbox Geletterdheid en het ondersteuningsaanbod van de pedagogische begeleidingsdiensten en Vocvo garant.

Het is immers belangrijk dat in het volwassenenonderwijs zowel op sensibilisering rond geletterdheid wordt ingezet als op informeren over en bevorderen van de deskundigheid om geletterdheid te versterken.

We streven naar een structurele aanpak van de ontwikkeling van geletterdheid in het volwassenenonderwijs, die rekening houdt met een continuüm van werken aan laaggeletterdheid op basisniveau naar het wegwerken van specifieke tekorten op vlak van geletterdheid t.a.v. specifieke taken. Verschillende niveaus van geletterdheid worden benaderd. Zo wordt de zorg voor geletterdheid binnen de basiseducatie, die zich concentreert op de laaggeletterden, uitgebreid tot andere doelgroepen.

4. In overleg met de overheid over geletterdheidsmodules

- De overheid wenst de geletterdheidsmodules formeel enkel te koppelen aan diplomagerichte opleidingen. De stuurgroep volwassenenonderwijs meent dat het noodzakelijk is om voor alle opleidingen in het secundair volwassenenonderwijs geletterdheidsmodules te kunnen organiseren. Veel opleidingen vervullen immers een opstapfunctie. De drempel naar verdere ontwikkeling van geletterdheidscompetenties wordt sterk verlaagd als alle mogelijke opleidingen zorg kunnen opnemen voor geletterdheid en als de ontwikkelde geletterdheidsmodules toegankelijk zijn voor alle cursisten die met geletterdheidsproblemen kampen. De stuurgroep meent dat er zich in de

feiten evenwel geen probleem zal stellen vermits er geen specifieke instapvoorwaarden zijn voor L-modules en dus ook cursisten die een niet-diplomagerichte opleiding volgen (of willen volgen), toegang zullen hebben tot de L-modules.

- De brede omschrijving van geletterdheid maakt het noodzakelijk dat in de ondersteuning ook alle mogelijke aspecten van geletterdheid aan bod kunnen komen. Het volwassenenonderwijs beschikt op dit moment over de matrix Nederlands en leren leren. Maar daarnaast moeten we ook gepaste referentiekaders kunnen inzetten om de nodige ondersteuning op vlak van wiskunde (numerieke geletterdheid) en ICT (digitale geletterdheid) te kunnen organiseren. De stuurgroep volwassenenonderwijs vraagt om in samenspraak met de overheid de discussie over deze referentiekaders zo snel mogelijk op te starten.
- De stuurgroep volwassenenonderwijs stelt dat bij het ontwikkelen van geletterdheidsmodules niet noodzakelijk alle competenties die in de referentiekaders zijn opgenomen, moeten gebruikt worden. Of het hele referentiekader in de geletterdheidsmodules verkaveld wordt, kan best per referentiekader bekeken worden. Het zou immers kunnen dat er voor andere aspecten van geletterdheid in de toekomst gekozen wordt voor bestaande referentiekaders die erg ruim en breed zijn. De stuurgroep volwassenenonderwijs wil alleszins vermijden dat voor cursisten het werken aan geletterdheid té omvattend wordt, waardoor weer drempels worden opgeworpen. Zoveel mogelijk op maat werken, toont het nut van geletterdheidstraining aan de cursist, motiveert en is realiseerbaar.
- In eerste instantie ontwikkelt de stuurgroep volwassenenonderwijs geletterdheidsmodules op basis van de matrix “Nederlands en leren leren”. Daardoor zal het volwassenenonderwijs op korte termijn beschikken over een set geletterdheidsmodules met een educatief perspectief, die als einddoel hebben dat de cursist in de toekomst zelfstandig inhouden kan verwerken. Het gaat dus niet om het aanleren van inhouden van de opleiding, maar wel over een procesbegeleiding waarbij het verwerken van inhouden een middel is. De centra zullen aan de hand van deze set geletterdheidsmodules trajecten op maat van cursisten (zowel cursistengroepen als individuele cursisten) kunnen ontwikkelen.
- Werken aan geletterdheid staat niet op zichzelf. Het moet geïntegreerd worden op de verschillende niveaus van zorg- en diversiteitsbeleid in de centra voor volwassenenonderwijs. Geletterdheid heeft dus meer nodig dan geletterdheidsmodules.
- Kunnen organiseren van L-modules vervangt niet de nood aan verdere flexibilisering in de opleidingen, zodat op maat van de cursisten kan gewerkt worden.